
Г. В. Анісімова.

ВОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ – цілісна, внутрішньо узгоджена система нормат.-прав. актів, що регулюють сусп. відносини, які виникають між суб'єктами у сфері ефективного, науково обґрунтованого використання водних ресурсів та їх охорони від забруднення, засмічення й виснаження. Дотримання вимог водного зак-ва дає змогу максимально задовольняти потреби населення і госп-в у воді, вирішувати завдання охорони вод від забруднення й виснаження, своєчасно запобігати та ліквідувати шкідливу дію вод, поліпшувати стан водних об'єктів, а також охороняти права споживачів у сфері водокористування.

Завданням В. з. У. є регулювання прав. відносин із метою забезпечення збереження, науково обґрунтованого, рац. використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, орг-цій і громадян на водокористування.

Водні відносини в Україні регулюються КУ, ВКУ, ЗУ: «Про охорону навколишнього природного середовища»,

«Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року», «Про Загальнодержавну програму “Питна вода України” на 2006–2020 роки», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про меліорацію земель», «Про управління об’єктами державної власності», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та ін. актами зак-ва. Зем., гірничі, ліс. відносини, а також відносини щодо використання та охорони росл. і тварин. світу, територій та об’єктів ПЗФ, атмосф. повітря, виключної (мор.) екон. зони та континентального шельфу України, що виникають під час користування водними об’єктами, регулюються відповідним зак-вом України.

Відповідно до ст. 13 Осн. Закону України водні та ін. природ. ресурси, які знаходяться в межах території України, природ. ресурси її континентального шельфу, виключної (мор.) екон. зони є об’єктами права власності Укр. народу. Від імені Укр. народу права власника здійснюють органи держ. влади та органи місц. самоврядування в межах, визначених КУ.

Відповідно до вимог ст. 9 КУ чинні міжнар. договори, згода на обов’язковість яких надана ВРУ, є частиною нац. зак-ва України. Якщо міжнар. договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено ін. правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті зак-ва України, то

застосовуються правила міжнар. договору. До міжнар. договорів слід віднести такі конвенції: «Щодо втручання у відкритому морі у випадках аварії, які призводять до забруднення нафтою»; «Про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів»; «Про запобігання забрудненню моря скидами відходів та іншими матеріалами»; «Про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті»; «Про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер»; «Про захист Чорного моря від забруднення»; «Щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай (Конвенція про охорону ріки Дунай)»; «Про право несудохідних видів використання міжнародних водотоків»; «Про охорону підводної культурної спадщини» та ін. Україна стала правонаступницею багатосторонньої «Угоди про охорону вод ріки Тиси та її притоків від забруднення», а також Конвенції ООН з мор. права. Україна також укладає двосторонні угоди з прикорд. країнами щодо охорони та використання вод, напр., угоди між Урядом України та Урядом Республіки Молдова про спільне використання та охорону прикорд. вод та Урядом Угорської Республіки з питань водного госп-ва на прикорд. водах, тощо.

Велике значення для використання, управління й охорони водних ресурсів України має ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», який містить заг. прав. засади використання та охорони водних об’єктів, ключові екол.-прав. інститути, які застосовуються і у водному праві, а саме: пра-

ва власності та природокористування природ. об'єктами, управління, відповідальності.

ЗУ «Про затвердження Загальнодержавної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року» визначені осн. напрями держ. політики у сфері водного госп-ва для задоволення потреб населення і галузей нац. економіки у водних ресурсах, збереження і відтворення водних ресурсів, впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, відновлення ролі меліорованих земель у продовольчому та ресурсному забезпеченні держави, оптимізація водоспоживання, запобігання та ліквідація наслідків шкідливої дії вод.

Основоположним документом, що регулює водні відносини, є ВКУ. ВКУ прийнятий ВРУ 6 черв. 1995 як осн. нормат. акт водного права в комплексі з ін. заходами організац., прав., екон. і виховного впливу, сприяє формуванню водно-екол. правопорядку і забезпеченню екол. безпеки населення України, а також більш ефективному, науково обґрунтованому використанню вод та їхній охороні від забруднення, засмічення та вичерпання. Відповідно до його преамбули водні ресурси забезпечують існування людей, тварин. та росл. світу і є обмеженими та уразливими природ. об'єктами. В умовах нарощування антропогенних навантажень на природ. середовище, розвитку сусп. в-ва і зростання матеріальних потреб виникає необхідність розробки і дотримання осobl. правил користування водними ресурсами, рац. їх використання

та екологічно спрямованого захисту. ВКУ встановлює пріоритет питного і побутового водокористування. З метою охорони вод, які використовуються для питних і побутових, курортних, лікувальних і оздоровчих потреб, встановлюються округи і зони саніт. охорони із суворим режимом використання, а також водоохорон. зони. У ВКУ закріплені обов'язки водокористувачів щодо рац. використання водних об'єктів, відновлення і поліпшення їх якості. Осobl. значення в сучасних умовах набувають заходи організац.-екон. забезпечення рац. використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів, до яких належать: видача дозволів на спец. водокористування; встановлення ставок зборів за спец. водокористування; надання водокористувачам податкових, кредитних та ін. пільг у разі впровадження ними маловідходних, безвідходних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, здійснення відповідно до зак-ва ін. заходів, що зменшують негативний вплив на води; відшкодування у встановленому порядку збитків, заподіяних водним об'єктам у разі порушення вимог зак-ва. Збори за спец. водокористування справляються з метою стимулювання рац. використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів і включають рентну плату за спец. використання води та екол. податок за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, які встановлюються ПКУ. Спори з питань використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів розглядаються центр. органом виконавчої влади, що реалізує держ. політику із здійснення держ. нагляду (контролю) у сфері охорони навколиш-

нього природ. середовища, рац. використання, відтворення і охорони природ. ресурсів, центр. органом виконавчої влади, що реалізує держ. політику у сфері розвитку водного госп-ва, центр. органом виконавчої влади, що реалізує держ. політику у сфері геол. вивчення та рац. використання надр, місц. радами, судом або третейським судом у порядку, встановленому зак-вом. Порушення водного зак-ва тягне за собою дисциплінарну, адм., цив.-прав. або крим. відповідальність згідно із зак-вом України.

Важливе місце в системі В. з. У. займають укази Президента України, що регулюють правовідносини у сфері охорони та використання вод.

Відповідно до ВКУ розроблено, узгоджено і затверджено постановами КМУ низку нормат.-прав. актів, що містять прав. норми про використання, управління та контроль у галузі використання і охорони вод та запобігання їх шкідливій дії, облік використання вод, відповідальність за порушення водного зак-ва тощо. До зазначених нормат. актів належать постанови: «Про Положення про Державне агентство водних ресурсів України» від 20 серп. 2014 № 393, «Про порядок визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них» від 8 трав. 1996 № 486, «Про порядок користування землями водного фонду» від 13 трав. 1996 № 502, «Про перелік водних об'єктів, що належать до категорії лікувальних» від 11 груд. 1996 № 1499, «Про порядок складання паспортів річок і Порядку установа паспортування берегових смуг водних шляхів та користування ними» від 14 квіт. 1997 № 347, «Про правила охорони внутрішніх

морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення» від 29 лют. 1996 № 269, «Про перелік видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» від 17 верес. 1996 № 1147 та ін. Ще одним видом нормат.-прав. актів, що є джерелом водного зак-ва України, є накази, інструкції, ін. нормат.-прав. акти м-в та ін. центр. органів виконавчої влади. За своєю юрид. природою акти зазначених органів поділяються на 2 блоки: обов'язкові тільки для підпорядкованих цим органам суб'єктів водних правовідносин; обов'язкові й для не підпорядкованих їм підприємств, установ, орг-цій, а також для громадян.

В. з. У. потребує вдосконалення шляхом: гармонізації укр. зак-ва з міжнар. нормами та удосконалення нормат.-прав. бази щодо забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку водного госп-ва; впровадження ефективного, обґрунтованого та збалансованого механізму використання, охорони та відтворення водних ресурсів, забезпечення сталого розвитку держ. системи моніторингу вод згідно з міжнар. нормами; подальшого впровадження дієвої системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом; підвищення технол. рівня водокористування, впровадження маловодних та безводних технологій, розроблення більш рац. нормативів водокористування, будівництва, реконструкції та модернізації систем водопостачання і водовідведення; виконання робіт з берегоукріплення та регулювання русел річок, будівництва та реконструкції гідротехн. споруд, захисних дамб, польдерів, протипаводкових водосховищ,

розчищення русел річок, упорядкування водоохорон. зон та прибережних захисних смуг, розроблення схем комплексного протипаводкового захисту територій від шкідливої дії вод, удосконалення методів і техн. приладів для проведення гідрометеорологічних спостережень, прогнозування паводків; забезпечення розвитку меліорації земель і поліпшення екол. стану зрошуваних та осушених угідь, зокрема, відновлення функціонування водогосп.-меліоративного комплексу, реконструкції і модернізації меліоративних систем та їх споруд, інженерної інфраструктури меліоративних систем із створенням цілісних технол. комплексів, впровадження нових способів поливу і осушення земель, застосування водо- та енергозберігаючих екологічно безпечних режимів зрошення і водорегулювання.

Лит.: Бичкова Ц. В., Мунтян В. Л. Правове регулювання водних відносин в УРСР. К., 1966; Джуган В. О. Правове регулювання використання та охорони вод в Україні: автореф. дис ... канд. юрид. н.: 12.00.06. К., 2009; Гетьман А. П. Генеза науки про водне право. В кн.: Правова доктрина України / редкол.: В. Я. Тацій [та ін.]. Х., 2013, т. 4: Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права, підрозд. 1.1.3.

Г. В. Анісімова.